

Miquel de Moragas i Miquel Botella, Editors

1992

Barcelona: l'herència dels Jocs

2002

*Centre d'Estudis Olímpics – UAB
Ajuntament de Barcelona
Editorial Planeta*

Els continguts d'aquest llibre no podran ser reproduïts,
ni totalment ni parcialment, sense el previ consentiment
per escrit dels editors.

© Dels articles: els seus autors

© De l'edició:

Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport - UAB
Editorial Planeta, S. A.
Ajuntament de Barcelona

Editors: Miquel de Moragas i Miquel Botella
Coordinació editorial: Anna Belén Moreno i Miquel Gómez
Traducció i correcció: Oriol Gibert

Disseny de la coberta: Josep M.ª Trias (Quod)

Edició especial 10è aniversari dels Jocs Olímpics
Barcelona 1992: juliol 2002

Dipòsit legal: B-35932-02
Preimpresió: Víctor Igual, S. L.
Impressió i enquadernació: Imatge de l'Ajuntament
de Barcelona i Reprodisseny
Imprès a Espanya - Printed in Spain

Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport
Universitat Autònoma de Barcelona
Edifici N. 08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès)
blues.uab.es/olympic.studies

Imatge i Producció Editorial
Ajuntament de Barcelona
www.bcn.es/publicacions

Miquel de Moragas
i Miquel Botella, Editors
***Barcelona: l'herència
dels Jocs (1992-2002)***

El llegat esportiu dels Jocs

L'ús de les instal·lacions olímpiques

Xavier Segura, Àndor Serra, Ramon Pallejà 183

L'esport i la pràctica de l'activitat física a la ciutat de Barcelona després de 1992

Albert Batlle, Martí Niubò 197

L'alt rendiment esportiu

Josep Escoda 219

Els Jocs Paralímpics Barcelona'92

Els Jocs Paralímpics i la integració social

Fernand Landry 227

Els impactes econòmics i socials

Anàlisi de l'impacte econòmic dels Jocs Olímpics de Barcelona, 1986-2004

Ferran Brunet 245

Turisme: els impactes dels Jocs i de la seva imatge sobre el turisme

Pere Duran 275

Els Jocs de la ciutat

Lluís Millet 295

La Vila Olímpica, deu anys després

Jordi Carbonell 309

Les claus de l'èxit, deu anys després: la tecnologia en els Jocs Olímpics

Ferran Pastor 321

Recerca, documentació i bibliografia sobre Barcelona'92

Berta Cerezuela 343

Índex

Preàmbul

Joan Antoni Samaranch, Pasqual Maragall i Josep Miquel Abad conversen deu anys després sobre el llegat del Jocs de 1992	5
--	---

Introducció

Barcelona'92 en perspectiva Miquel de Moragas / Miquel Botella	19
---	----

El model dels Jocs

Josep Miquel Abad valora els Jocs Entrevista amb els editors	25
Les claus de l'èxit dels Jocs Miquel Botella	37
El model organitzatiu dels Jocs després de Barcelona'92 Gilbert Felli	65
Barcelona'92 i la seva influència internacional Enric Truñó	77
Els jocs polítics: actors i estratègies entorn dels Jocs Olímpics de Barcelona 1992 Joan Botella	105
Comunicació a Barcelona'92: l'herència dels símbols Miquel de Moragas	119
Voluntaris'92. Deu anys després Andreu Clapés	145
El Fòrum Universal de les Cultures, la darrera herència dels Jocs Miquel Botella	165

Els Jocs de la ciutat

Lluís Millet

Director de la Divisió d'Infraestructures del COOB'92

Arquitecte

Vint anys després

La perspectiva que donen els deu anys transcorreguts des de 1992 s'estira i es fa més distant quan es parla de l'estratègia urbana i dels projectes i transformacions que van precedir la brillant celebració del Jocs, ja que va ser entre 1981 i 1982 quan es van prendre les decisions que havien de fonamentar tot el projecte olímpic. Un molt reduït grup de tècnics, sota la direcció d'Oriol Bohigas, aleshores delegat d'Urbanisme de l'Ajuntament, vam traçar la famosa proposta de les quatre àrees o parcs olímpics, esquema que va vertebrar totes les actuacions i projectes olímpics i que va mantenir-se sense modificacions significatives durant els deu anys següents. El rectangle que formalitzava la proposta central —Montjuïc, Diagonal, Vall d'Hebron i Parc de Mar— es completava amb actuacions d'ambició clarament metropolitana, com les de l'eix del Llobregat, des de l'Hospitalet fins a Terrassa, o les de l'eix del Besòs, des de Santa Coloma i Badalona fins a Cerdanyola i Sabadell, i la inclusió de ciutats territorialment significatives, com Mataró i Granollers.

És interessant fer, avui, una reflexió retrospectiva amb la voluntat d'esbrinar tant les raons d'aquelles decisions com les conseqüències que han tingut. Però, abans de tot, m'agradaria començar, indirectament, amb una pregunta: guanyaria avui Barcelona una candidatura olímpica? És evident que no hi ha una resposta segura però, com a mínim, crec que pot afirmar-se que ho tindria més difícil o, si més no, tan difícil com París, Berlín o Madrid. Això pot semblar contradictori ja que Barcelona disposa

avui d'infraestructures de comunicació millors, equipaments esportius millors, una qualitat urbana més bona, un parc hoteler millor i, sobretot, un reconegut prestigi internacional.

Sembla que els criteris o tendències que s'han imposat en les darres nominacions olímpiques no han reconegut avantatges especials a les ciutats a les quals no pot discutir-se llur nivell de qualificació: Nagoya va perdre davant de Seül; París enfront de Barcelona; Atenes davant d'Atlanta; Berlín davant de Sidney; Roma i Estocolm davant d'Atenes, i Toronto i París, novament, davant de Beijing. Així, doncs, el «secret» per obtenir la nominació olímpica no sembla residir en tenir una ciutat molt preparada, amb bones infraestructures, capacitat organitzativa i mitjans econòmics abundants sinó, més aviat, en saber seduir el Moviment Olímpic amb una proposta que doni un clar valor afegit al programa de competicions esportives. Barcelona va saber situar la ciutat al centre dels Jocs; va saber convertir la ciutat en protagonista principal i no, com fins aleshores, en simple referència escenogràfica.

Aquests valors afegits són clarament perceptibles en algunes edicions dels Jocs i suposen una progressió continuada en la qualitat de l'esdeveniment, que resulta cada vegada més difícil de superar. Munic, per exemple, va introduir l'excel·lència en les tecnologies constructives i en la qualitat dels escenaris esportius; Los Angeles va aportar criteris empresarials i de rendibilitat econòmica; Barcelona va introduir el protagonisme de la ciutat, i Sidney, el del respecte al medi ambient. Avui, obtenir la nominació com a seu olímpica és més difícil perquè les ciutats candidates han d'intentar superar les aportacions successives de les ciutats olímpiques. Després de Barcelona (Atlanta va ser nominada abans de 1992) no hi ha cap candidatura que intenti escamotejar el protagonisme de la ciutat. Per això, la competència és cada dia més forta i cal introduir nous valors —tal com ha fet Beijing— per sobresortir en el procés de selecció.

Avui, Barcelona ho tindria més difícil per ser olímpica, bàsicament, per culpa de Barcelona. Hauríem d'imaginar altres reptes i altres formes d'innovació per tal de bastir una proposta seductora que mai podria ser la de 1981. Tornem, però, a l'inici per intentar explicar les raons que van conduir a aquella proposta olímpica.

El rerefons del projecte olímpic de Barcelona

Als inicis dels anys vuitanta, ben poc després de conquerir-se la democràcia municipal, Barcelona estava immersa en mil batalles que tenien per objectiu combatre tots els danys ocasionats durant la dictadura i trobar remei per a les ferides i malformacions acumulades durant tants anys. S'havia de repensar la ciutat i s'havien d'inventar noves formes d'actuació, noves escales d'intervenció, nous mecanismes de participació. Barcelona, que havia doblat la població entre els anys cinquanta i els anys setanta, patia acusats desajustos entre el centre i la perifèria, entre el llevant i el ponent; tenia fortes mancances en infraestructures viàries i de comunicació i havia perdut, de forma fraudulenta, moltes hectàrees de zones verdes; la inversió pública en serveis i equipaments era gairebé inexistent i la ciutat històrica estava en un procés de gran davallada, amb un altíssim grau de densificació. Mentre l'Eixample i el centre històric envellien, la ciutat es suburbialitzava, perdia activitat industrial i acumulava dèficits de tots tipus d'equipaments.

És lògic, doncs, que el centre de preocupació del ciutadà en el moment en què van ser elegits els primers càrrecs democràtics municipals fos allò més proper: el barri, les escoles, els equipaments, la qualitat de l'habitatge, les places i jardins, la recuperació de l'espai públic. Calia redimir la ciutat, posar-hi ordre; tothom es va posar a la feina: associacions de veïns, col·legis professionals, periodistes i escriptors, entitats ciutadanes, etc. No és estrany que el primers ajuntaments democràtics responguessin a aquestes pressions i reivindicacions i que de la pressió i la protesta es passés a la proposta i l'actuació. Inicialment, es va començar pel més senzill i el més proper al ciutadà: l'espai veïnal, la plaça, el carrer; es va començar a actuar sobre els sistemes locals perquè els projectes que es requerien eren fàcils i ràpids, d'un cost assumible; hi havia pressa per demostrar la diferència qualitativa que suposava tenir un govern municipal elegit. Ningú hauria entès que l'Ajuntament, en lloc d'aplicar aquesta teràpia balsàmica hagués, per exemple, proposat la revisió del Pla General Metropolità, estratègia que, en el millor del casos, hauria trigat anys a fer-se notar.

La intensitat del treball i l'espectacularitat dels resultats van ser evidents en pocs anys i la ciutat va anar canviant de fesomia: la qualitat urbana va

millorar de forma notable, però, sobretot, de forma homogènia. No hi havia zones privilegiades: s'actuava tant a la perifèria com a l'Eixample, als barris històrics com als de construcció recent. Aquest esforç per urbanitzar, per fer ciutat, va ser particularment intens entre 1979 i 1986. Els barris van començar a tenir referències pròpies, llocs habitables, carrers per passejar-hi, etc. Tan aviat com els resultats d'aquesta política van fer-se evidents i va quedar palès l'èxit de l'estratègia adoptada, va ser necessari un canvi d'escala de les intervencions: dels projectes locals o de les teràpies de correcció, va passar-se als projectes vertebradors, amb escales d'intervenció més generals: accessibilitat, connectivitat, reequilibri, etc.

Cap a 1981, l'alcalde Narcís Serra assenyalava la necessitat de disposar d'un projecte global de ciutat que permetés fixar objectius més ambiciosos, realitzables a mig termini, que superessin la feina «d'apedaçar» la ciutat, encara que sense abandonar-la. Si a nivell local els canvis ja eren apreciables, Barcelona seguia patint grans mancances a nivell general: travessar la ciutat d'est a oest, suposava més d'una hora de trajecte; el port i l'aeroport tenien greus disfuncions i dificultats d'accés; els museus presentaven un alt nivell d'envelliment i deixadesa, i els equipaments de ciutat eren pràcticament inexistents. D'altra banda, determinades zones urbanes no podien «canviar» amb teràpies locals: el front marítim o la façana de muntanya tenien patologies massa complexes per ser resoltes amb petits projectes. Calia repensar la ciutat, traçar una estratègia general que permetés redefinir la funcionalitat de les diferents parts: la xarxa viària, les centralitats, el teixit residencial, els equipaments de nivell metropolità, la reconversió d'àrees industrials, la redefinició del teixit productiu.

Tota aquesta ambició i voluntat d'actuació van trobar un pretext: els Jocs Olímpics. La idea dels Jocs, nascuda l'any 1981, va servir per donar forma a tots els projectes d'escala general que ja eren clarament identificats com imprescindibles per al desenvolupament de la ciutat. Sense aquesta ambició, sense aquesta voluntat de canvi, sense una visió prospectiva, Barcelona seria avui una ciutat raquítica, sense possibilitat d'assumir els reptes imprescindibles per situar-se al costat de les ciutats més dinàmiques i qualificades del món.

Les directrius del projecte olímpic

El primer que cal dir és que el projecte olímpic va ser una traducció o una representació del desig ciutadà per millorar la ciutat, per fer-la respectable, per sobresortir i equiparar-se a les altres ciutats del món. D'una manera o d'una altra, totes les «batalles» urbanes tenien resposta en el projecte olímpic. Per aquesta raó, no va ser difícil arribar a un consens generalitzat. També cal dir que l'alcalde i l'Ajuntament van formular, des de l'inici, i amb gran claredat i precisió tècnica, les directrius polítiques del projecte.

En primer lloc, calia *vertebrar* la ciutat, dotant-la d'un sistema viari que potenciés la relació de Barcelona amb les altres ciutats metropolitanes, que solucionés la difícil permeabilitat est-oest de la ciutat i que connectés el conjunt del territori urbà amb els sistemes de comunicacions regionals. En el mateix sentit, calia definir una nova estructura de comunicacions ferroviàries —un metro regional—, que enllacés les principals ciutats del sistema metropolità de Barcelona.

En segon lloc, era imprescindible *equipar* la ciutat. El baixíssim nivell d'inversions públiques que havia caracteritzat el període anterior als anys vuitanta havia empobrit i «descapitalitzat» la ciutat. Pràcticament, en els últims vint anys no s'hi havia construït cap edifici públic per al lleure, la cultura o l'esport que afegís algun valor de capitalitat als equipaments històrics de Barcelona. Aquest fet havia provocat un creixement de la ciutat exclusivament quantitatiu ja que la qualitat era negada per l'absència d'espais públics i equipaments. Aquesta política d'equipaments s'havia de dirigir, molt especialment, cap a l'obtenció d'espais públics, de dimensió considerable, que permetessin formalitzar una nova percepció de la ciutat, obrint-la al mar per un costat i definint-ne els límits amb el parc de Collserola per l'altre.

En tercer lloc, s'havia de *redefinir la centralitat*, replantejant la migradesa del centre de ciutat, representat fins aleshores per l'eix del passeig de Gràcia i de l'avinguda de la Diagonal fins a la plaça de Francesc Macià. Això significava determinar el llindar de servei i d'influència que pretenia donar-se a aquesta ciutat central, és a dir, definir un sistema articulat entre aquest centre i el de les altres ciutats metropolitanes i regionals.

Finalment, calia *equilibrar* la ciutat, evitant que els creixements qualitius es generessin majoritàriament en una zona molt determinada en detriment de la resta de districtes. Fins llavors, la majoria de les inversions públiques i privades corresponents a grans equipaments de caràcter urbà s'havien realitzat només a la muntanya de Montjuïc i en els districtes de les Corts i Sarrià-Sant Gervasi. Les instal·lacions esportives del F. C. Barcelona, el Reial Club de Polo, el Club de Tennis Turó o el Club Esportiu Laietà són exemples de les preferències i estratègies de localització que havia seguit la iniciativa privada. Però la Universitat de Barcelona, la Universitat Politècnica, les piscines Picornell o l'Estadi Serrahima són exemples de com les inversions públiques «de prestigi» seguien els mateixos raonaments. En contraposició, l'est de la ciutat no disposava de cap equipament públic o privat representatiu i les dotacions comunitàries no depassaven el nivell de servei corresponent al barri.

L'instrument que havia de subministrar l'energia, el consens i la il·lusió necessaris per *vertebrar, equipar, definir l'espai central i equilibrar la ciutat* va ser el projecte del Jocs Olímpics.

Les claus de l'èxit

Manllevo aquí el títol del llibre editat l'any 1995,¹ però no per explicar l'èxit organitzatiu dels Jocs, sinó només l'èxit de la proposta urbana en què va fonamentar-se. Dels molts aspectes en què el Jocs de Barcelona van ser modèlics, crec que en sobresurt l'encert d'haver posat la ciutat al centre d'atenció dels Jocs, donant-li tot el protagonisme. I no és que altres aspectes no hagin tingut el reconeixement adequat: en el camp tecnològic, per exemple, després del relatiu «fracàs» d'Atlanta, s'adopta l'experiència de Barcelona, i empreses i persones d'aquí passen a tenir un protagonisme màxim en els Jocs següents. Passa el mateix, per exemple, en el camp de la seguretat o en l'organitzatiu, quan s'adopta la sistemàtica del Pla Director que va elaborar-se per Barcelona. També és curiós constatar que, encara avui, el manual de candidatura que han d'acomplir les ciutats que pretenen organitzar els Jocs segueix el model que vam «inventar» quan vam presentar la nostra proposta l'any 1986. Crec, però, que malgrat

1. Moragas, M. de; M. Botella (1995): *Les claus de l'èxit*. Barcelona: UAB

tot, els Jocs de Barcelona són coneguts i admirats especialment per l'èxit de la ciutat, situada, per primera vegada, en el paper de protagonista.

Si preguntem avui a un ciutadà de Barcelona què van suposar els Jocs, segur que la resposta es referirà a algun element urbà —el Port Olímpic, les rondes, el Palau Sant Jordi, etc.— i no pas a les medalles que va guanyar Espanya, tot i que van ser moltes. Des de fora, i dins del món de les ciutats que pretenen ser o són olímpiques —Rio de Janeiro, Atenes, Madrid o Beijing— també la referència a Barcelona és corrent o gairebé obligada. Per què? Com va aconseguir-se aquest èxit? En primer lloc, cal parlar del «front intern»: si el projecte olímpic no hagués estat percebut com a bo pel ciutadà, mai no hauria tingut èxit. Apunto, tot seguit, algunes de les raons que em semblen rellevants en aquest aspecte.

La primera i, probablement, la més important, va ser la *transparència*. El projecte olímpic va ser un projecte molt explicat: a partir de l'any 1982, en què es formalitzen els esquemes d'implantació i es detallen els projectes a realitzar, fins al 1986 en què s'aconsegueix la nominació, es fan centenars de reunions amb associacions de veïns, escoles, diaris, partits polítics, ajuntaments, institucions, sindicats, etc. Des dels nens de les escoles fins als líders veïnals més combatius van ser informats d'allò que els preocupava o simplement els interessava. Molts projectes, especialment els d'espais públics i els de la xarxa viària van ser modificats fins arribar al consens. No és estrany, doncs, que, finalment, el projecte fos de tothom; a partir de la nominació, qualsevol taxista sabia conduir el turista o el curiós per una Barcelona olímpica encara no construïda però que era ja coneguda o imaginada amb detall. (Sabria explicar avui un taxista com serà el 2004, quan només falten dos anys?)

En segon lloc, el projecte olímpic de Barcelona, va ser un projecte *auster, limitat*. Dit de forma col·loquial: no es va estirar més el braç que la màniga. Barcelona va saber posar els límits adequats als Jocs: va limitar la capacitat dels escenaris de competició (els més petits dels darrers vint anys de Jocs Olímpics), va establir un límit a la capacitat de la Vila Olímpica i va saber aprofitar tot allò que ja tenia, utilitzant escenaris temporals en aquells esports en que no podia justificar-se la permanència d'una nova construcció. També va saber limitar els costos de les construccions, que mai no van ser considerats com el resultat final del projecte sinó

com la principal dada de partida; això va obligar a adoptar solucions enginyoses que s'encaminaven a minimitzar els metres quadrats construïts. Construir poc, petit i senzill hauria pogut ser el lema autoimposat per Barcelona. (L'estadi de Sevilla, construït més o menys a la mateixa època, va costar gairebé tres vegades més que el de Barcelona, i acabar el de Madrid costarà quatre vegades més.)

Una tercera raó de la sintonia entre el projecte olímpic i el ciutadà va ser, sens dubte, el *caràcter estratègic* de la proposta. Es tractava no només d'organitzar uns Jocs, sinó d'emprar la immensa energia generada en benefici de la ciutat, utilitzant l'esdeveniment com a eina per a corregir dèficits, requalificar i renovar el teixit urbà. En cap cas els projectes olímpics van implicar la colonització d'espais d'extensió urbana, sinó que van propiciar sempre la reconquesta d'àrees internes obsoletes. La renovació urbana va ser un dels vectors principals del projecte, però també ho va ser la recuperació de la història: les instal·lacions olímpiques no van ser objectes en conflicte, implantats artificialment sobre la ciutat, sinó propostes de relectura; l'Estadi Olímpic es va situar dins de la pell del vell estadi de 1929; el Palau Sant Jordi es va emplaçar en el mateix lloc que el 1929 havia ocupat el pavelló de Bèlgica; el traçat de la Vila Olímpica va suposar una relectura de la proposta de Cerdà feta 150 anys enrere.

També va ser estratègica la decisió de fer «metropolitans» els Jocs, fer que superessin l'àmbit administratiu i municipal per estendre's a la Barcelona real. La conversió de l'eix Mollet-el Papiol en línia ferroviària de rodalies va ser una de les primeres indicacions o directrius del projecte olímpic que l'alcalde Narcís Serra va donar el 1981, indicació que, després, va ser impossible de materialitzar i que avui encara resta pendent. D'altres, però, es van dur a terme, encara que després de lluites titàniques; em refereixo, per exemple, a les «potes» nord i sud dels cinturons, que havien de vertebrar la ciutat amb el Maresme i amb el Baix Llobregat. La voluntat metropolitana de la proposta olímpica va quedar palesa amb l'elecció de les seus de competició de Castelldefels, Viladecans, l'Hospitalet, Terrassa, Sabadell, Badalona i, amb una mica més d'ambició territorial, Granollers i Mataró, ciutat que, finalment, només va poder tenir un paper episòdic. Aquestes decisions, preses entre 1982 i 1986, van ser, realment, una lluita contracorrent significativa, ja que, en aquell període, s'es-

tava gestant la dissolució i aniquilació, per part de la Generalitat, de la Corporació Metropolitana de Barcelona. La dificultat per coordinar les polítiques urbanes i territorials des d'aquest fet, ha marcat i marca encara, de forma molt negativa, el progrés de la capital de Catalunya. Dificultat que contrasta amb la «facilitat» amb la qual Madrid esdevé «la ciutat» d'Espanya, l'única que competeix amb Londres, París, Sao Paulo o Tòquio i on poden traçar-se, en un obrir i tancar d'ulls, quatre cinturons (M-30, M-40, M-45, M-50), centenars de quilòmetres de metro i trens de rodalies, nous aeroports o extensions urbanes per a més de 150.000 nous habitatges. La Barcelona olímpica va voler definir una estratègia de gran capital i se'n va sortir a mitges; després dels Jocs, ha hagut de renunciar a aquesta ambició? El 2004, tindrà caràcter metropolità? Quan es tornarà a tenir un òrgan de govern i planificació regional? Sembla que, en aquest aspecte, s'han perdut deu anys i encara més: s'ha perdut l'empenta olímpica.

Un altre aspecte que configura la percepció d'èxit del projecte olímpic va ser la capacitat de crear *impactes positius difosos* a partir d'actuacions concretes i limitades. De fet, les inversions en instal·lacions esportives no van superar el 10% del total. L'obra esportiva, situada estratègicament, era el pretext per escometre projectes urbans de gran transcendència; un cas paradigmàtic és el de la Seu d'Urgell on, amb una inversió «esportiva» molt limitada —el canal d'aigües braves— es va aconseguir la transformació profunda d'una gran part de la ciutat. Penso que no es va fer cap projecte inútil, d'aquells que, després dels Jocs, no se'n sap què fer, i crec que tots van suposar una millora i qualificació de l'entorn urbà en el qual es localitzaven; n'hi ha prou a recordar com era l'entorn del Port Olímpic i de la Vila Olímpica i com és ara; o com era la meitat no colonitzada de Montjuïc o l'àrea de la Vall d'Hebron.

Però més enllà dels entorns immediats de les instal·lacions olímpiques, pot advertir-se un clar efecte catalitzador i dinamitzador sobre molts projectes complementaris. El projecte olímpic va definir les vores de l'espai central de la ciutat dins del qual, per inducció, van produir-se un seguit de canvis que no tenien relació directa amb el projecte olímpic, generats en bona part per iniciativa privada i, en alguns casos, complementats amb inversió pública, que han confirmat l'enorme vitalitat de la ciutat central. Em refereixo als nombrosos projectes d'hotels,

centres comercials, oficines, equipaments esportius, museus i galeries d'art, centres universitaris, que s'han desenvolupat en un període molt curt de temps.

Hem assistit, els darrers anys, a un canvi dimensional de la ciutat, similar al que va produir-se en la segona meitat del segle XIX, després de l'enferrocament de les muralles i del traçat de l'Eixample. Ja no podem referir-nos al casc antic com a ciutat històrica; tot l'Eixample, i especialment tot el rectangle central, ha esdevingut ja ciutat històrica, ciutat central.

El projecte olímpic traduïa així les directrius i ambicions expressades per l'Ajuntament de Barcelona de vertebrar la ciutat metropolitana situant en punts estratègics els espais lliures i els equipaments, redefinint el centre per tal de situar la ciutat en condicions de competir amb les capitals més importants del món i homogeneïtzant la qualitat de vida en tota l'extensió urbana. Crec que el projecte olímpic real va anar molt més enllà de l'imaginat inicialment, de la mateixa manera que l'impacte i les conseqüències posteriors als Jocs són molt més àmplies del que els més optimistes esperàvem.

Seguint la metodologia i els mecanismes projectuals utilitzats a Barcelona, el projecte olímpic va estendre's a la majoria de ciutats que, com a subseus, van acollir algun esport. Es tractava, sempre, d'utilitzar els projectes com a eina per a qualificar i reequipar zones urbanes estratègiques que, per inducció, havien de propiciar transformacions urbanístiques a l'escala de tot el municipi. Aquest va ser el cas de Terrassa i el projecte del complex esportiu de l'Abat Marcet; de Badalona, amb la Vila de Montigalà i el nou Palau Olímpic d'Esports; de Castelldefels i el Canal Olímpic de Piragüisme; de Banyoles i el projecte de protecció de l'estany i la consolidació del parc que l'envolta, i del ja esmentat de la Seu d'Urgell, amb la construcció del Parc del Segre.

Finalment, als ulls del ciutadà, el projecte olímpic era un projecte amb *garanties*, que va saber generar la confiança que tot el que es feia seria ben utilitzat l'endemà dels Jocs. Massa vegades, després d'un esdeveniment excepcional, queden a la ciutat edificis excessivament grans o inadequats a les necessitats quotidianes. Hi ha molts exemples de construccions olímpiques que, posteriorment, no són gaire o gens utilitzades. Ha costat molt pagar-les i no se sap què fer-ne. Tot al contrari, Barcelona no va

construir cap instal·lació pensant exclusivament en els Jocs Olímpics, sinó bàsicament en l'ús posterior. Quan no se'n podia assegurar una utilitat, com en el cas d'esports minoritaris i amb poca implantació, es va optar per celebrar les competicions d'aquests esports en recintes «contenidors», utilitzats normalment per a altres funcions.

El resultat d'aquesta estratègia va ser la facilitat d'integració dels edificis olímpics a la ciutat i la fàcil adaptació als usos «normals», amb costos de manteniment assumibles i espais plenament aprofitables. Totes les construccions olímpiques —tant a les quatre àrees de Barcelona com a totes les subseus— s'utilitzen avui regularment, i llur explotació cobreix, en general, les despeses de manteniment. Aquest fet diferencia també els Jocs de Barcelona dels de la majoria de ciutats que ens han precedit. Cal subratllar, també, que una de les herències positives dels Jocs ha estat l'aparició de gestors excel·lents —persones i empreses— que han creat escola i que, avui, poden comparar-se, amb avantatge, amb els grans operadors esportius internacionals.

La seducció internacional

Més amunt he apuntat algunes raons per les quals el projecte olímpic va ser acceptat i va tenir el suport dins de casa, creant-se un ampli consens; sense aquest punt de partida mai no s'hauria pogut «vendre» el projecte a l'exterior o, més concretament, al CIO. Les condicions de la ciutat, entre 1981 i 1986, no eren pas les més bones per a seduir ningú. Encara recordo les males estones que passàvem quan havíem d'ensenyar la zona —desoladora i depriment— on s'havia de construir la Vila Olímpica, o els terrenys on s'havia d'emplaçar el tennis de la Vall d'Hebron. Patíem, també, quan els convidats posaven el cronòmetre en marxa per comprovar el temps de desplaçament entre l'àrea de la Diagonal i la de la Vall d'Hebron (sense Ronda de Dalt ni Túnel de la Rovira!). Per quina raó, doncs, Barcelona, sense gaires elements que poguessin enlluernar, va anar captivant progressivament l'atenció dels membres del CIO i també la de molts diaris i formadors d'opinió?

S'ha dit que Barcelona ho tenia guanyat des de l'inici, perquè el president del CIO era barceloní. És cert que aquest fet havia d'afavorir les aspiracions de Barcelona però, per la mateixa raó, el projecte havia de

ser immillorable i havíem de ser més exigents i rigorosos que mai: ens ho havíem de guanyar. Entre d'altres, em sembla que cal subratllar alguns aspectes que van contribuir a captivar el nombre de vots necessaris per a la nominació de Barcelona.

En primer lloc, Barcelona i el projecte de transformació urbana va saber-se revestir d'un *caràcter èpic*. Com en l'esport, que enfatitza la gesta individual o col·lectiva, ningú no creia, inicialment, que Barcelona seria capaç d'executar tot allò que s'havia proposat: mai, a cap ciutat europea, no s'havien aconseguit, en tant poc temps, centenars d'hectàrees centrals de la ciutat per materialitzar-hi un projecte de renovació urbana de la magnitud del de Barcelona. Però aquí vam saber presentar-ho tot amb tal convicció que ningú va atrevir-se a dubtar-ne. Recordem, per exemple, l'exposició de l'edifici de les aigües, del Parc de la Ciutadella, on s'hi van mostrar els centenars de projectes que estaven en curs d'execució o a punt d'iniciar-se. L'efervescència, l'entusiasme professional i la convicció que calia, en qualsevol cas, dur a terme la totalitat dels projectes proposats feia entreveure l'èxit final. La gent, tant des de la ciutat com des de fora, va començar a veure el seguit de projectes que havien de transformar Barcelona com un engranatge imparable: aquest afany d'èxit i la seguretat en les pròpies possibilitats —qualitats sense les quals cap esportista podria competir— van anar-se transmetent a totes les visites —olímpiques o no— que venien, encuriosides, a conèixer el que estava passant a Barcelona. Aquest esforç, més enllà del que uns Jocs demanen, ha estat sempre reconegut i agraït pel Moviment Olímpic.

El segon aspecte, que em sembla que cal destacar, és l'*aspecte humà*. Quan vam començar l'aventura de la candidatura, ningú —ni polítics ni tècnics— sabíem gran cosa dels Jocs Olímpics. De mica en mica, i amb un esforç constant, es va formar un nucli d'experts altament qualificat en aspectes parcials: informàtica, esports, seguretat, relacions internacionals, equipaments esportius, imatge, cerimònies, viles olímpiques, màrqueting, etc. I davant de tots, l'alcalde de Barcelona va convertir-se en un gran expert en temes d'olimpisme. Entre tots vam saber «inventar» nous aspectes dels Jocs, noves solucions, nous punts de vista que, avui, encara són vigents. Podria ser que Beijing, des d'una òptica cultural ben diferent, doni, el 2008, un nou i espectacular canvi al concepte i realització dels

Jocs, però em sembla que tant Atlanta com Sidney o Atenes han seguit o seguiran l'estela de les innovacions de Barcelona.

En qualsevol cas, l'equip humà de la candidatura va saber establir unes condicions de gran confiança amb els representats del Moviment Olímpic, amb els quals va tenir ocasió de conversar i explicar la candidatura. La fiabilitat de l'equip humà, segurament, va influir favorablement en la decisió final.

De la mateixa manera que, en música, es parla del color d'una veu o d'un instrument, crec que també és oportú parlar dels colors especials dels Jocs de Barcelona. Aquest podria ser l'últim factor de la seducció internacional. Em refereixo al caràcter «romàntic» que vam saber donar a la proposta dels Jocs: una Vila davant del mar, una acrópolis a Montjuïc, les Rambles i el centre històric a l'eix de la festa olímpica, la imaginació i la modernitat en totes les propostes, la presència de la cultura i la coherència històrica en tots els projectes. Certament, Barcelona va dibuixar uns Jocs diferents, tant des del punt de vista dels atletes —que mai havien tingut una Vila Olímpica ran del mar ni uns escenaris tan centrals, tan urbans—, com des de la visió de l'espectador —que va sentir-se, també, captivat per la multiciplitat del que la ciutat i els Jocs li oferien.

Els resultats. La Barcelona dels Jocs

La Barcelona actual segueix sent la Barcelona dels Jocs. És cert que, després de 1992, la transformació de la ciutat ha prosseguit amb un ritme accelerat i s'han completat molts equipaments culturals, s'han construït molts hotels nous, s'han acabat moltes obres de sutura viària, s'han reomplert molts buits en zones que han esdevingut centrals després d'acabar les rondes i s'han requalificat importants àrees productives. L'operació postolímpica més important és la que afecta la perllongació de la Diagonal fins al mar. Ni aquesta immensa actuació residencial i terciària ni cap de les que s'han realitzat en els últims deu anys suposen un canvi significatiu en el model de ciutat definit en el projecte olímpic: són operacions d'acabament, per reomplir el teixit urbà vacant o susceptible de transformació d'ús.

Si pensem que la Barcelona dels Jocs segueix constituint, deu anys després, el marc de gairebé totes les operacions urbanístiques, hauríem

de fer-ne un balanç molt positiu: allò que va iniciar-se el 1986 s'ha continuat executant, i els Jocs apareixen, ara, com una fita intermèdia en el procés de transformació de Barcelona, que va servir per impulsar un procés accelerat d'actuacions que encara segueixen produint-se de forma significativa. Menys positiva seria la visió des del punt de vista d'allò que els Jocs no van fer o no van saber plantejar. Em refereixo, especialment, a les grans operacions de connectivitat i accessibilitat metropolitana. Els Jocs no van tenir prou energia per fer ni un sol quilòmetre de metro, ni tan sols per fer el metro fins a l'àrea central dels Jocs —Montjuïc— i perllongar-lo fins a la Zona Franca i l'aeroport; tampoc no vam aconseguir —al contrari de Sevilla— una línia de tren d'alta velocitat que lligués Barcelona amb Europa; ni tampoc un projecte d'aeroport adequat a les perspectives de desenvolupament; ni tampoc una xarxa de rodalies que pogués convertir-se en un metro regional, etc.

Tot allò que no es va fer o no es va saber plantejar entre 1981 i 1986, deu anys després dels Jocs segueix pràcticament igual. Bé, no cal ser del tot pessimista: sembla que les coses comencen a concretar-se. El tren d'alta velocitat arribarà a Barcelona tretze anys després dels Jocs i la línia 9 de metro, de caràcter metropolità, si tot va bé estarà en funcionament divuit o vint anys després dels Jocs... Sembla que tornem als ritmes d'abans, on calien vint anys per fer quatre quilòmetres de cinturó, mentre que en el període olímpic se'n van fer quaranta en dos anys. Podem imaginar què seria avui Barcelona si no s'hi haguessin celebrat els Jocs Olímpics?